

Acabem, potser, amb un exemple. Durant tot el període democràtic, les administracions han tingut la temptació creixent de fer servir la cultura com a propaganda i exigir, en conseqüència, a les seves iniciatives culturals una rendibilitat immediata, una altíssima audiència des del principi, un ressò al més alt possible. Són objectius lícits, però segons com s'apliquin poden crear un contrasentit: l'administració pot arribar a actuar, en cultura, com el més àvid promotor comercial i les ganes que allò que es fa tingui ressò pot acabar-se fent només allò que tindrà ressò segur, tal com ho faria el promotor comercial més conservador. Això, que està passant en alguns casos, sembla exactament al contrari del que seria lògic: que l'administració garantís aquella oferta cultural que considera necessària per a la col·lectivitat quan les lleis de mercat no farien possible el manteniment d'aquesta oferta, potser per massa minoritària o perquè exigeix un esforç mantingut amb resultats només a mig termini. Perquè és possible que en aquest panorama sigui, justament, la iniciativa de la societat civil, la seva tenacitat, la que permeti crear o mantenir aquesta oferta corregint els efectes sobre el conjunt de l'oferta cultural de la desviació de l'actuació administrativa. La vida cultural, precisament perquè és el marc de la confrontació de les idees, del pensament, de les opcions, necessita de l'esponjament d'una societat civil mòbil i activa, amb iniciativa, capaç d'arribar allà on no vol o no pot arribar l'administració. De ser-ne també el contrapunt. Durant molt temps s'ha dit, com un afalac, que mentre Espanya era un Estat sense societat civil, Catalunya era una societat civil sense Estat. Era un afalac, perquè la societat civil -podria ser, en algun sentit, un terme emparentat amb "nació"?- apareixia com un fet per dirho així natural, profund, arrelat, mentre l'Estat sona més aviat a superestructura, a afegit, a ortopèdia. Potser sí, però jo estic convençut que sense alguna de les dues comes un país va coix. Ara comencem a tenir una quota pròpia d'Estat, que ens podria començar a donar l'oportunitat de caminar amb una certa normalitat. Seria suïcida que ens amputéssim, per voluntat o per inèrcia, l'altra cama. La societat civil, naturalment.

Consideracions entorn d'un escut

per Pere Roca i Garriga

No em refereixo, com algú podria pensar, a l'escut de Sabadell, amb aquella ceba dels nostres mals de cap que, pel que es veu, hi està ben arrelada. No. Aquest tema heràldic ja ha estat a bastament tractat, primer per Ferran de Sagarra (any 1927) i, més ençà, per Mossèn Ernest Mateu (1966), i encara per d'altres estudiosos. No vull insistir-hi, perquè això semblaria la cançó enfadosa. Deixem la ceba en pau!

No a aquest escut, doncs, sinó a un altre que a penes si ha meregut l'atenció dels sabadellencs, tot i que és a la vista del públic i ocupa un lloc bastant honorífic, com veurem. Es tracta d'un senyor escut, de singulars característiques, que hi ha esculpit a la façana lateral -la del carrer de Gràcia- de l'església parroquial de Sant Feliu. Em podreu dir que a la dita façana no n'hi ha pas un de sol, d'escut, sinó que n'hi ha dos. I és veritat un damunt de cadascun dels dos portals. Però el de més cap a la Plaça de Sant Roc, que és molt seriós, i d'unes característiques heràldiques que podríem qualificar de correctes, el deixarem per una altra ocasió. El que m'interessa és l'altre, el que hi ha damunt del portal de l'església que s'encara amb el carrer de Sant Quirze.

És, com deia, un escut singular, en els diversos sentits d'aquesta paraula. Si us l'heu mirat amb atenció, haureu vist que és format pels següents elements: l'escut o blasó propiament dit, on hi ha, al camp de la meitat superior, una banda que va de l'angle superior esquerre a l'inferior de la dreta, amb la llegenda VIRTUS ET LABOR i, als espais triangulars que queden lliures, una J (inferior esquerra) i una C (superior dreta). A la meitat inferior, els quatre pals (erròniament anomenats barres) de Catalunya. Volant pel cim una ampla tira ondulant, amb la divisa LABOR PRIMA VIRTUS. No és timbrat amb casc ni corona ni cap altre element heràldic. El total d'escut i divisa és envoltat per dues frondoses branques de roure en relleu que constitueixen el seu marc.

A mi, aquest escut, que deu fer més de metre i mig d'alt i que es veu tan bé pujant pel carrer de Sant Quirze, sempre m'ha semblat, per dir-ho així, poc heràldic. Té tot l'aire de no pertanyer a cap llinatge i que ha estat inventat per algú, i que conseqüentment era inútil cercar-lo en repertoris i catàlegs d'armes i blasons nobiliaris. Sabadell que, a diferència d'altres poblacions del país, és tan pobre en elements d'aquesta mena, encara ens en posa un de fals que ha de fer riure els historiadors. Fora de les armes dels Amat de Palou, dels Olzina, dels Calders, que, per veure'ls cal anar-los a cercar amb molta bona voluntat a Can Deu (als darreres de la masia), a la masia de Can Feu, i a les sales del nostre

Comunicació presentada i llegida a la Sessió Plenària de la Fundació Bosch i Cardellach del 27 d'abril de 1993.

Foto: P. Monistrol

Museu d'Història, respectivament, res de res. Som, per dir-ho així, una ciutat "desarmada".

Tomant al nostre escut del VIRTUS ET LABOR, hem de referir-nos a l'església parroquial de Sant Feliu, que és on es troba. Tots sabem la poca antiguitat o, més ben dit, la seva modernitat. Incendiada l'església antiga el 27 de juliol de 1909, en els excessos de la famosa Setmana Trágica, els sabadellencs es van haver d'espavilar per fer-ne una de nova planta, ja que es veié clar que el que restava de l'anterior no podia aprofitar-se. Així ho dictaminaren els tècnics. A l'efecte, es creà una Junta Constructora, la qual tingué a la seva cura encarregar el corresponent projecte i aplegar els cabals que es necessitaven per portar endavant l'obra. Després de diverses temptatives, el projecte de la nova església de Sant Feliu s'encarrega a l'arquitecte barceloní Enric Sagnier i Villavecchia, autor, entre d'altres obres importants, del Temple Expiatori del Sagrat Cor, del Tibidabo, començat el 1902.

Encara que l'assumpte de la reconstrucció es planteja, per dir-ho així, l'endemà mateix del desastre, les obres no començaren en ferm fins a principis del 1914. Com és de suposar, foren unes obres que duraren una pila d'anys i així s'hagué d'esperar fins a mitjan 1921 per procedir a la benedicció i utilització del nou temple. En aquelles dates ja s'havia cobert i, per bé que desmantellat, podia servir per a la celebració del culte. La façana de la Plaça Sant Roc, no hi era, com tampoc el mur definitiu de llevant, situació que es prolonga una

pila d'anys i que no es desencalla fins cap als anys quaranta.

Una primera subscripció pública aconseguí reunir 16.000 pessetes. Per tal d'aplegar cabals, sovintejaren recaptés i captiris, es féu una tómbola a la qual es pot dir que tota la ciutat contribuí, etc. A més d'això la Junta Constructora rebé importants donatius en metàl·lic de les famílies més distingudes i acabalades de la població, ja sigui com a mera contribució a les despeses generals de l'obra, ja sigui per pagar el cost d'alguns dels seus elements arquitectònics (com són columnes, portals, finestres), o del mobiliari (com són altars, imatges, bancs, etc.).

Bé, doncs; segons que ens reporta Mn. Frederic Martí Albanell, a la seva obra "Notes històriques de la Parròquia de Sant Feliu de Sabadell" (1933) pp. 106-107, el portal de Sant Quirze "és donatiu de Jaume Campmajó". Això ens porta a esclarir el petit enigma de l'escut a què em refereixo, el qual està situat precisament damunt d'aquest portal, i, com he dit abans, ens mostra, en el seu camper, una J i una C, lletres que corresponen respectivament a les inicials del nom de fonts i del cognom d'aquest personatge. Jaume Campmajó era un important industrial tèxtil sabadellenc de l'època. La seva fàbrica, com recorden els sabadellencs, era al carrer d'Horta Novella. No essent, com no era, de família nobiliària, no pogué exhibir a la paret de l'església un escut heràldic pròpiament dit, com ho era, en canvi, el que es posava damunt de l'altre portal... Assessorat per algú que sabia llatí i que coneixia el tarannà del senyor Campmajó, adoptà per a la circumstància el que constituïx el tema d'aquestes meves consideracions.

El pseudoescut, de considerables dimensions i situat en lloc tan visible, cridà l'atenció dels sabadellencs que anaven seguint, amb interès i curiositat, el curs de l'obra de construcció de la nova església. Els entesos en heràldica local, no aconseguïen identificar-lo i, no sabem si sense cap mala intenció o bé amb un punt de sornegueria, començaren a fer càbales sobre la seva procedència i el seu significat. La premsa local se n'ocupa. Concretament a la "Revista de Sabadell" de 19 de juny de 1918 aparegué un article, signat per Isabel Straveró (pseudònim que solia utilitzar Salvador Sabater i Oliver), que es titulava "Aquell escut" i que sembla interessant de transcriure. Diu així:

"Aquell escut que com element decoratiu (?) s'acaba de posar demunt de la portalada de Montserrat de la nova església de Sant Fe-

liu ostentant les paraules "Labor prima virtus". J. - "Virtus et labor". C., ve essent objecte de discussió entre els feligresos de dita Parròquia i demés persones admiradores del bellíssim temple i de les glòries i l'art de la nostra ciutat.

"Deixant apart (que no haurà pas de deixar-s'hi) aquella J. i aquella C., el significat de les quals lletres ningú s'explica, crida fortament l'atenció, pel seu regust de laïcisme, la primera de les citades inscripcions llatines: "Labor prima virtus", "el treball és la primera virtut".

"Si visqués el nostre estimat compatriota Doctor Sardà i Salvany, hauríem acudit al savi apòlogista en recerca de la seva valiosa opinió, ell que carinyosament la donava sempre tan autoritzada".

"Avui, disortadament, no poden fer-ho, però ens queda el seu llegat en obres immortals i a una d'elles acudim. Obrim les pàgines del magne opuscle "El Trevall i la Caritat", conferència donada el 24 de setembre de 1898 en la solemne vetllada que tingué lloc a l'Acadèmia Catòlica de nostra ciutat quan la segona Exposició memorable en dita entitat, de les obres pictòriques d'en Antoni Estruch, i en elles diu l'il·lustre sabadellenc, entre altres bellíssims paràgrafs, cantant les excel·lències del treball:

"...El treball és la primera de les aristocràcies humanes, i m'atreveixo a dir la única aristocràcia, perquè totes les demés són verdaderes i autèntiques solsament quan en aqueixa se funden, que treball és el lluitar per la Pàtria amb l'espasa, com il·lustrar el poble amb la ploma, com obrir els camps amb l'arada, com proveir els mercats amb el teler. El treball és el pa, el treball és la pau, el treball és la comoditat i honest regalo, el treball és l'higiene del cos i del esperit, el treball és el fre de les passions i sa medicina, el treball no és la virtut, però és una de ses primeres condicions; el treball és en aquest sentit fins la glòria del Cel."

"El doctor Sardà no diu, doncs, el treball és la primera virtut, "Labor prima virtus", sinó: una de les primeres condicions de la virtut, és el treball.

"Pensent-hi amb aqueixes autoritzadíssimes paraules els membres de la Junta Constructora, tots deixebles fidelíssims del Doctor Sardà; pensi-hi amb elles el zelosíssim Sr. Arxiprest que tantes belles proves té donades d'adhesió ferventa al gran apòlogista; vegin, ben assessorats, si la inscripció respon fidelment a l'esperit de l'Església Catòlica; que aquell bloc de pedra ha de pre-

Foto de l'autor.

dicar al poble sempre, no un dia ni dos, sinó sempre, i en això fóra falta greu l'obrar sense extremats miraments.

"Igual devem dir respecte el significat de les inicials J. C. que ningú sap explicar satisfactòriament. Si posades com a complement volgüent dir Jesu-Crist, com se pregunta irònicament el Diari de Sabadell, o si posades per a satisfacer una vanitat, en qual cas no són les parets d'un temple les més apropiades per a pregonar-la. El record d'una bona acció que s'hagi de premiar en vida, és més eloqüent quan més modestament se perpetua".

A mi, les paraules de Salvador Sabater no em semblen ni inconvenients ni exagerades. Les trobo molt bé. No sabria dir si també mereixeren l'aprovació del senyor Arxiprest de Sant Feliu, per aquelles dates era Mossèn Domènec Pagès. No he sabut trobar enlloc la seva resposta. El que sí és ben cert, en tot cas, és que l'escut en qüestió no fou pas retocat, ni modificat, ni retirat, ni res que s'hi assembli. El veiem ben ufanós en el seu lloc. Pel que fa a l'atenció que ha merescut dels sabadellencs en anys posteriors a aquesta petita polèmica de l'any 1918, la cosa és més aviat decepcionant. El senyor Lluís Mas no el recull ni l'esmenta en el seu merítos treball "Pedres històriques de Sabadell (anys 1958-1959), on recull i reproduceix, dibuixats per ell mateix, un total de 22 documents epigràfics existents a la ciutat, entre els quals inclou un parell d'elements d'heràldica i la pseudoheràldica local més recents que aquest escut de l'església de Sant Feliu. El que sí que s'hi refereix és l'Andreu Castells ("L'Art Sabadellenc", pp. 613-614), on podem llegir: "A la part de la façana (de l'Església de Sant Feliu) que dona enfront del carrer de Sant Quirze hi ha un escut on campa la llegenda LABOR PRIMA VIRTUS, síntesi de l'esperit del nostre poble". Evidentment, amb aquesta afirmació tan alegre, el nostre benivolgut amic se situa al marge de la qüestió. □

home / dona

FÈMINA

c/sant quirze, 5 tel. 725 59 50 sabadell 08208

vió

IL·LUMINACIÓ TÈCNICA
I DECORATIVA

Plaça Sant Roc, 3
Tels. 725 45 44 - 725 99 58
SABADELL